

ACC. N:R M. 16139 : 1-12.

Landskap: Blekinge Upptecknare: Eric B. Karlsson, Tving
Härad: Medelstad Berättare: " " "
Socken: Tving Berättarens yrke: Lantbrukare
Uppteckningsår: 1963 Född år 1880 i Tving

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Räfsor och väfsning. s. 1-12.
(teckn. vid. 12.)

LUF 120

28/2-63

L.U.F. 120.

ACC. N:R M. 16139: /.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Räfsan bestod av tre huvuddelar, Huett, Pinnar och Skaftet. Räfsan tillverkades i hemmen, som regel före 1890, då började s.k. räfsmakare trampa vägarne fram på värkanten med ett till 2 dussin räfsor på axeln och bjöd ut till försäljning i hem och i affärer, men fortfarande intill 1910-1920 gjorde varje bonde sina räfsor själv. Den som ej ägde lämpligt virke föll för frestelsen att köpa sina räfsor. Vad jag minnas som barn kostade en räfsa 1 krona, men vid köp av flera kunde priset nedprässas till 4 kr. för 6 räfsor.

Det var i regel kvinnogöra att räfsa, därför måste räfsan vara väl gjord, huett lagon böjning, skaftet lagom grovt till kvinnohand samt av mjukt och väl slätat träslag. Fastsättning av skaftet i huett gjordes på flera olika sätt vilket jag med teckningar bifogar.

S.K. Lövräfsa- på våren skulle slätterängarna göras rena för löv och ris som fallet ner under höst och vinter, det kallades, att risa, då risades det i varje slätteräng. Denna räfsa skulle vara lätt, pinnarna något tätare än annars. Höräfsan var av samma typ, men försedd med båge för att kunna på räfsan bära små hötussar.

Aug 120

L.U.F. 120.

Så hade vi ~~gärdsräfsan~~ Mycket kraftigare och i större dimensioner.

Att räfsa grusad gårdsplan, trädgårdsgång m.fl.

Höljan en räfsa som användes till att hölja råg, då den såddes på obrukad stubbåker.

Så gjordes små Räfsor för trädgårdsbruk i rabatter och under buskage.

Konstruktioner se teckningarne.

Huett av askträ, längd 21 tum = 52 cm. 4 kant $3/4$ tum = 2 cm. övre katerna avrundade.

Skftet längd $5\frac{1}{2}$ fot = 1,75 m., 1 m. från huett 1 tum tjockt därifrån avsmalnande till $3/4$ tum = lika med 1,7 cm. till änden.

Pinnar längd 3 tum = 7 cm., sinsemellan $1\frac{1}{4}$ tum = 3 cm., tjocklek 0,7 cm.. Till skftet skulle vara al, asp eller sötlövsbjörk rätkluvet och kvistfritt.

Pinnar gjordes av askträ vilka klyvdes ut av avsågade lagom längder. Bågar kretades till av enträ eller ekträ, böjdes för hand gick genom skftet 25 cm. från huett till punkter 12 cm. från huettts ändar.

De flesta hängjorda räfsor var målade, huett och 25 cm. av skaf-tets nedre del, färgen var blå, då drängar och hemmasöner om vin-terkvällar slöjdade räfsor / d.v.s. de som var litet mer händiga än vanligt folk / kunde den blåa färgen dekoreras med rosor och blader, även antingen målades eller skars initialer av namn i skaf-tets nedre del, då vart det någon flicka de tänkte giva den.

Tjärade räfsor vet jag ej om de förekommet. De mest förekomman-de räfsorna å bondens gård hade bonden själv gjort och de var i de flesta fall omålade, räfsan var ett mycket brukat redskap och det måste finnas lager på en gård. Hade en flicka fått en nätt och trevligt målad räfsa av en man tog hon ej den vid risning ty då blev det stor frestning på räfsan ibland stubbar, tuvor och stenar. Om räfsans givare var med i slätterängen hade ju flickan den räfsan hon som gåva fått. Då räfsa skulle användas på gården fick räfslagret utprovas, kvinnorna valde och provade hur huett på räfsan följde marken och hur skaftet gled i handen.

Räfspinnar i lager var alltid med ute på åker o äng.

L.U.F. 120.

ACC. N:R M. 16139: 4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Det var flera räfstyper beroende på de olika slöjdarne och även modeller från fars och farfars tid, räfsan som sådan kunde ju ej avvika nämnvärt i typ om den skulle fylla sin uppgift.

Det berodde mest på vad ^{räfsan} skulle användas till vilket jag tidigare omnämmt här. Att böjningen på räfsuett förbättrats har jag sett prov på, att den blivit nättare att handskas med har jag också sett, men längre gick ej att komma, handräfsning upphörde i början på 1900 talet, dels för att ängslåtter upphörde och därmed all risning, dels för att hästräfsan kom i bruk vid denna tid, det blev mycket stenig brukad jord, dikesvallar eller små bitar vall eller efter säd, som handräfsa förekommer å mindre jordbruk och då i samma utförande som för 100 år sedan. De senare 30 åren göres inga räfsor i bondehemmen, de köpas i närmaste affär och har alla möjliga former, det finnas både torpare och bönder, tomtägare m. fl. vilka ej kan göra en räfspinne, därför förekommer hos dessa fabriksgjorda s.k. krattor. Jag bor numera i en liten villa bland andra villaägare på landet, jag får besök ibland av någon granne som behöver en räfspinne, så någon gammaldags träräfsa finns än.

L.U.F. 120.

ACC. N:R M. 16139:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Hur de första hästräfsorna såg ut kan jag ej redogöra för, jgg minnas dock att jag sett något liknande en hästräfsa, som var byggd helt av trä, den var ej från denna orten. År 1900 sågs här i trakten den första hästräfsan på socknens största gård, den var sammansatt av både trä och stål, hjulen var av trä likaså bäraxeln och spakar. År 1903 blev jag ägare av en hästräfsa helt av stål, det var en s.k. balansräfsa med 20 pinnar, den användes till både hö och stubbräfsning. Dylika räfsor förekommer fortfarande. Om det var amerikanska- känner jag ej till, resande agenter sålde för någon maskinaffär, jag tror det var / Kullbergs Katrineholm /.

Släpräfsan blev synlig här i trakten 1930 först 1940 blev den mera allmän, de dragas av häst och användes enbart till sammandragning av gräs och hö.

Höljan har jag här tidigare omnämnt ~~mxxx~~, den användes till att hölja råg som såddes på obrukad vårsädesstubb. det brukades så sent som 1895 på steniga åkerlappar. på stubben gödslades vilken finfördelades mycket väl, så såddes rågen, så ködes fåror med ett årder, med 3 alnars mellanrum, den mylla-

som årdret lämnade efter sig i kanterna räfsades upp åt tegens mitt från båda sidor, på detta sätt täcktes rågen. Tegen ja det blev en tege emellan dessa uppkörda fåror. Fårorna tjänstgjorde sedan som diken för smältvattnets avrinning på vårsidan, all höstsådd delades upp i tegar och vid plöjning lades rygg på var tredje aln, denna metod i brukningen avtog så småningom, tegarna breddades till 6 - 10-12 alnar 1905 för att totalt upphöra 1940, beroende på grunddikning av jorden. Någon åker vid en skogskant måste dock ännu i skogsbygden vattenavrinningsfåror uppköras varför höljan än får brukas för att utjämna årdrets uppkörda kanter.

Numera sedan 1930 talet tillverkas inga räfsor i hemmen, affärerna för även sådant på landsbygden. Sätta pinnar i räfsor göres nog i många hem, hur länge en räfsa kan hålla är ju mycket beroende på hur den skötes och vad den användes till, finnas på en bondgård 2 räfsor och de användes till allt möjligt blir de ej gamla, det vill sägas om det är gammaldags träräfsor, nu finns det ju krattor av alla de slag med pinnar av järn eller stål.

L.U.F. 120.

ACC. N:R M. 16139:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Man fattade räfsans skaft så att, handen närmast huett låg över skaf^fet, handen närmast skaftets ända låg under skaftet, den hand som låg nära skaftets ända höll nästan fast tag om skaftet den andra handen rörde sig fram och åter om skaftet i en jämn rytmen i 1¹/₂ meter bred kasa, räfsan lyftes vid uttaget följde marken vid intaget varvid hö eller gräs kastades så långt det gick, då det blev för mycket att lyfta med räfsan tog med räfsans hjälp räfserskan hö- eller gräshögen i famnen och flyttade den till en större hög eller stack. Denna beskrivning gäller åkerräfsning var det risning å slätteräng fick alla möjliga grepp om räfsan brukas än var vänster- än högerhand närmast räfsahuett beroende på markens ojämnheter, stenar o träd. Den räfsande gick alltid rak vid åker- räfsning. Då råg skulle höljas fick man ta i hårdar e och fick ~~man~~ gå krokig då jordkanten ibland var tung att dra åt sig tillräckligt för att täcka rågen.

Vana räfsare bytte händer ofta gick sina kasor fram och åter, De mindre vana hade litet svårt at med samma sving byta händer.

L.U.F. 120.

ACC. N:R M. 16139:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Vid 10-12 års ålder fick landsbygdens flickor börja deltaga i förekommande räfsning å slät mark/ att risa slätteräng fick de ej deltaga förän de blev mera vana/. Det ansågs mycket roligt att få risa, dels var det flera kvinnor som deltog och dels var det så, att det löv och ris som under dagen hopbrakts i små högar skulle brännas på kvällen. då hände det att kringboende ungdom såväl manlig som kvinnlig kom till och det blev glatt och trevligt många kvällar. I slättern skulle en kvinna räfsa ihop och breda ut höet i s. k. breor för torkning efter 2 slåttare, höet/ gräset / måste läggas på plattser där solen kom åt det och många gånger fick räfserskan bära det ett bre stycke. Ett huvudvilkor var att det räfsades rent, inga strå fick ligga kvar här o där. Att räfsningen frestade händerna var ju givet, men kvinnorna försökte med salvor / hemlagade / och vantar sköta om sina händer så gott de kunde, mot narighet och sprickor användes egen urin.

Bonden eller torparen tillhandahöll räfsor till lejt folk, den av gårdens folk, som skulle vara med hade ju sin vana räfsa.

Detta om ängsräfsning.

L.U.F. 120.

ACC. N:R M. 16139:9

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

På magra åkerbitar där höet var tunt och kort räfsades gräset i breor, dessa breor förlades så lämpligt de kunde i förhållande till gräsets mängd, med räfsan breddes gräset ut till önskd tjocklek för torkning, imellan breorna renräfsades väl. Var solen strålande och god bris skulle brean vändas, /eller som det ~~sax~~ lät på vårt språk hackasupp / detta gjordes med räfsan och alltid vändes eller hackades så att det uppvända låg emot solen. 3je gygnet kunde detta hö inhöstas eller stackas, då räfsades brean ihop till en liten hög och nu tillkom även männen som med trätjuga eller grep bar ihop de små högarna till en större. Mycket lätta 4 horniga amerikanska stål-grepar kom till denna trakten i mitten av 1880 talet och då slopades trätjugorna, men då höslindret låg över stallarna var det svårt att få upp höet på skullen med grepens korta skaft, ingen tänkte väl på att sätta längre skaft på stålgrepen, bysmeden gjorde vi samma tid 2 horniga tjugor, de var klumpiga och tunga att arbeta med, men de var bättre än trätjugan. Höstacken avkammades med räfsan, med räfsans hjälp bars höet ihop om ej annat sätt erbjöds.

L.U.F. 120.

ACC. N:R M. 16139:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

På 1890 talet ökade bonden sina höskördar med vallväxter och sedan släddes vallen i skår, höet fick ligga som slåttaren la det tills det skulle hackas, då vändes moarna me räfsa, då höet var tort och inte för mycket kunde räfsan användas att med pinnarne upp skjuta ihop moarna, Nu i början på 1900 talet var den amerikanska 2 o 3 horniga tjugan bland bonden inventarier och räfsans bruk blev mindre. På sädesfältet användes ingen räfsa förän säden stod i travar / skylar / då handräfsades emellan travarna mycket noga. Detta bruk upphörde på 1900 talet litet olika i byarna runt om i bygden. Vid slagtröskning användes räfsan till att grovskillja ax o stubbar från säden. Då tröskverken kom i bruk på 1890 talet togs den tröskade halmen från verket med handräfsa.

Handräfsor var ett mycket viktigt redskap i de gamla gårdarna, det var ett verktyg som kunde användas till mycket på åker, äng, loge, gårdsplan och vid rågsädd.

Räfsan bars på axeln med en hand hållande i skaftet, räfsan hängdes med huett upp i ett träd, eller i den bod där den förvarades.

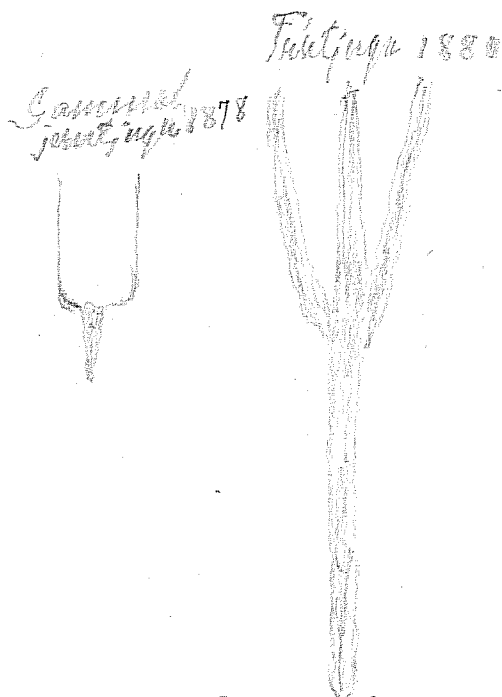
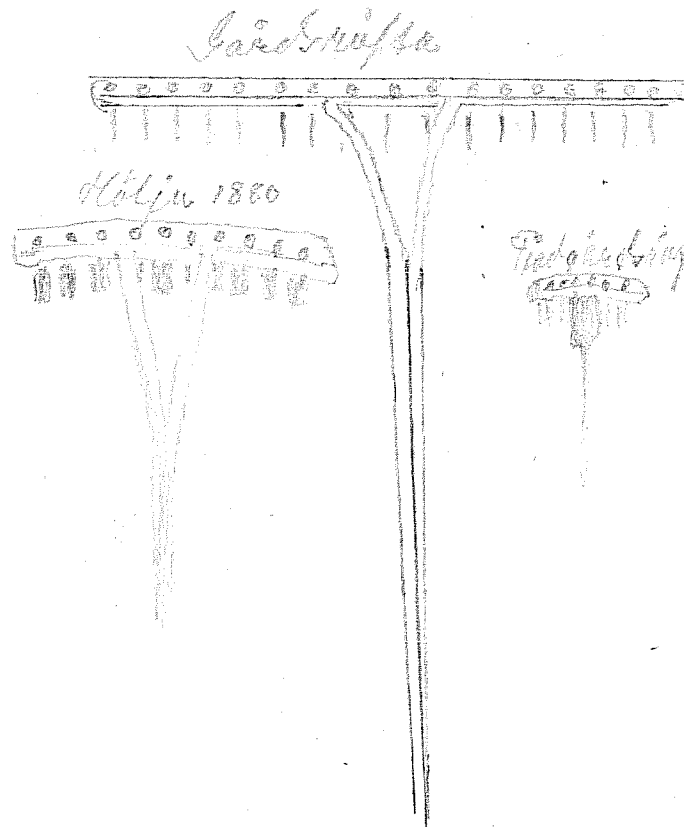
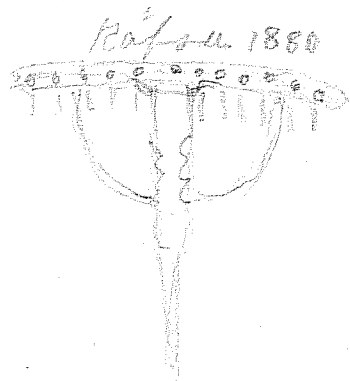
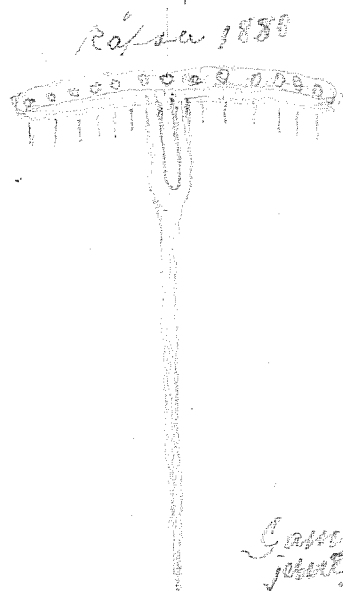
Räfsan fick ej lännas ute i regn. Räfsan fick ej vara utem
hus under natten, räfsor fick ej läggas på marken, vid paus i
räfsning på fältet sattes alltid räfsan med skaftets spets fast
i marken och huett upp. skulle någon sätta sin räfsa så dåligt
fast i marken att den föll och då råkade fälla en annan räfsa
på så sätt, att det blev kors betydde det ovenskap eller död,
ramlade två räfsor längsides blev det vänskap, kanske giftermål.

Så har gamla kvinnor omtalat för mig, som barn . Dessa tydor
hördes ej av från 1900 talets början. Numera tror ingen någonting
på gamla seder o bruk. En berättelse må här bifogas från Längasjö
i Tvings socken. En dam som vistast i U.S.A. i 30 år kom hem att
besöka sin gamla torparmor. Det var sommar och modern hade sin
gamla räfsa stående på en gräsplätt utanför förstukvisten, dottern
stod vid räfsan, mor på trappstenen, räfsan blev kullstött i gräs-
set, då frågade dottern- va ä de nu vi kallade denna för något?
samtidigt stod hon och petade på räfspinnarne med foten, räfsan
flög upp, skaftet råkade dottern i pannan- då sa dottern för-----de

L.U.F. 120.

ACC. N:R M. 16139:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Skiligt tecken på gammal rö- och ball syon,